

MAAK MIJ MIJN EINDE BEKEND

door

BERNARDUS SMYTEGELT

BERNARDUS SMYTEGELT

Bernardus Smytegelt is één van de meest bekende predikanten uit de tijd van de Nadere Reformatie. Hij werd geboren op 20 augustus 1665 te Goes, als zoon van Marinus Smytegelt (boekverkoper) en Anna Lambregtse. Smytegelt bleef ongehuwd.

Hij studeerde theologie in Utrecht waar hij veel contact had met de hoogleraar M. Leydekker. Hij verdedigde bij hem in 1686 zijn dissertatie “Over de eenheid der kerk”, die hij opdroeg aan zijn vader, en aan zijn oom Petrus Smytegelt, predikant te Middelburg. Zijn medestudenten achtten hem zeer vanwege zijn godsvrucht en heel zijn houding. Hij was op en top een Zeeuw: zijn studiejaren in Utrecht waren de enige die hij doorbracht buiten Zeeland. De familie was afkomstig van Tholen.

In 1689 werd Smytegelt bevestigd tot predikant te Borssele. Van daar vertrok hij in 1692 naar zijn geboortestad Goes. Kort na zijn komst daar gaf hij blijk van wijsheid en pastoraal inzicht bij een hevige twist rondom de benoeming van een paar rentmeesters.

In 1695 nam hij de herdersstaf op in de gemeente van Middelburg. Hij verwierf zich daar in de loop der jaren grote invloed en aanzien als trouw pastor en bovenal prediker. Smytegelt was een populaire prediker die gewoon was voor de vuist weg het woord te voeren. Hij had een forse stem en gebruikte een levendige stijl. Zelf heeft hij geen van zijn preken volledig opgetekend. Sommigen hebben geprobeerd ze op te nemen, van wie Maria Boter de meest bekende is.

Hij was zeer geliefd. Algemeen betitelde men hem als vader Smytegelt, of “de oude van het Singel”. Hij verstond het als boeteprediker zich te richten tot alle lagen der samenleving.

Kwaden van allerlei aard werden door hem aan de orde gesteld. Niemand, hoog of laag, werd door hem gespaard. Dus viel hem ook smaad ten deel. Verder was zijn prediking een doorgaande oproep tot het beoefenen van persoonlijke godsvrucht. In eigen persoon stelde hij een voorbeeld van zuivere wandel, in ootmoed en eenvoud, ook in geloof.

Sinds 1729 leed hij aan erge, lichamelijke pijnen en was hij meer dan eens ziek. In 1735 werd hem eervol emeritaat verleend. Op 6 mei 1739 ontsliep hij.

Veel preken van Smytegelt worden thans nog opnieuw uitgegeven en met veel zegen gelezen. De hierna volgende preek is afkomstig uit het boek “Een woord op zyn tyd”, eerste deel, ofte twee-en-veertig Predicatiën naar tydsomstandigheden geschikt, gedaan door den zaligen heer Bernardus Smytegelt. Het boek werd in tweede druk in 1761 uitgegeven in 's-Gravenhage en te Middelburg. Het is de zevende preek, te vinden op blz. 83-97, en gehouden ter gelegenheid van het einde van het jaar.

De preek is herschreven in de taal en stijl van het hedendaagse Nederlands.

Bron: Biografisch Lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse Protestantisme, deel 3, blz. 337-340.

MAAK MIJ MIJN EINDE BEKEND

door

BERNARDUS SMYTEGELT

“HEERE! maak mij bekend mijn einde, en welke de maat van mijn dagen is; dat ik weet hoe vergankelijk ik ben. Zie, Gij hebt mijn dagen een handbreed gesteld, en mijn leeftijd is als niets voor U; immers is een ieder mens, hoe vast hij staat, enkel ijdelheid. Sela. Immers wandelt de mens als in een beeld, immers woelen zij ijdel; men brengt bijeen, en men weet niet, wie het naar zich nemen zal”.

Psalm 39:5, 6 en 7

Wij lezen in 1 Petrus 1:17: ‘Indien gij tot een Vader aanroept Hem, Die zonder aanneming des persoons oordeelt naar een ieders werk, zo wandelt in vreze de tijd van uw inwoning.’ In dit vers staan veel voortreffelijke dingen. De reden waarom wij het aanhalen, is omdat hier de leeftijd van een mens vergeleken wordt bij *een inwonen*. Het is een beeldspraak ontleend aan iemand die in een herberg overnacht, of aan iemand die in een gehuurde woning woont. In Handelingen 28:30 woonde Paulus in een gehuurde woning. Dat beeld gebruikt God om ons verblijf daarin te tonen. In 2 Kor. 5:1-7 lezen we dat wij in het aardse huis van deze tabernakel wonen. Wij wonen in het lichaam, wij wonen uit van de Heere. Dat is de reden waarom het leven van de mens wordt vergeleken bij het overnachten in een herberg en het wonen in een gehuurde woning.

In de eerste plaats zijn die herberg en die gehuurde woning niet het eigendom van die persoon. Zo is het ook met het leven van de mens; het is zijn eigendom niet. Niets is ons eigendom dan de zonden; op al het andere hebben wij geen recht meer. Rom. 6:23 zegt het: ‘De bezoldiging van de zonde is de dood’. Er is voor ons niets anders gebleven dan die bezoldiging; wij hebben door de zonden alles verloren. Job weet dat God ons het leven en de weldadigheid *gegeven* heeft (Job 10:12).

We weten ook dat een herberg en een gehuurd huis ter beschikking van de eigenaar staan; die heeft het beslissingsrecht of hij die persoon erin wil laten blijven wonen óf dat hij hem wil laten vertrekken. Zo is het met het leven van de mens: omdat God er de Eigenaar van is, heeft Hij er ook de beschikking over. God beslist hoe kort of hoe lang de mens zal leven, en wat hem allemaal zal overkomen. Werkelijk, in Gods hand rusten ons leven en onze dood. In Hand. 17:28 staat: ‘In Hem leven wij, en bewegen ons, en zijn wij.’

Nog iets: wie in een gehuurde woning woont, woont er dikwijls met verschillende partijen. Zo is het ook met het leven van de mens, met zijn inwoning in het lichaam. Hij woont ook met verschillende partijen: de duivel, de zonden, en alle zondige lusten en begeerten. Als hij genade ontvangt, is er ook Geest en leven in hem. In Romeinen 7 toonde de apostel dat er goede én kwade partijen in hem woonden.

Verder is het verblijf in een herberg of een gehuurde woning doorgaans kort. Zo is het ook met het leven van de mens. Als een mens ter wereld komt, zegt God al: ‘Maak u gereedschap van vertrek’, zoals Hij tegen Ezechiël zei (Ez. 12:3) en tegen Hizkia in Jesaja 38: ‘Geef bevel aan uw huis.’ Job sprak: ‘De mens, van een vrouw geboren, is kort van dagen en zat van onrust’ (Job 14:1).

Bovendien is het waar dat iemand die in een herberg verblijft, hoe goed hij het er ook heeft, daar toch niet thuis is. Al heeft men het er zo goed als de verspieders bij Rachab, als Elia bij de weduwwrouw, en als Elisa bij de Sunamietische – men is er echter niet thuis. Zo gaat het met het leven van de mens. Zolang hij hier op aarde leeft, is hij maar als een vreemdeling en een reiziger. Men is niet waar men hoort! Terwijl men in het lichaam inwoont, woont men uit van de Heere, vgl. 2 Kor. 5:6; en volgens Hebr. 11:13 beleden zij ‘dat zij gasten en vreemdelingen op aarde waren’.

Ten slotte dit: wie in een huurhuis woont, pakt zijn spullen bij elkaar als de huur hem wordt opgezegd. Hij moet eruit en vertrekt; en hij gaat naar huis. Zo gaat het met de levensjaren van een mens; die zijn als een gehuurde woning. De tijd komt dat hij alles bij elkaar moet verzamelen en naar huis moet. Dat geldt voor vrome en niet-vrome mensen, voor goddeloze en godzalige mensen. Dan gaat de mens naar zijn eeuwig huis, vgl. Pred. 12:5.

Als het een vroom mens betreft, gaat hij naar dat huis waar Johannes 14:2 over spreekt: ‘In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen.’ Als het een goddeloze geweest is, gaat hij naar zijn eeuwig huis, de hel, om daar met de rijke man uit Lukas 16 voor eeuwig te erkennen alles wat hij hier op aarde tegen God gedacht, gesproken en gedaan heeft. En de lichamen gaan naar het graf om te rusten, totdat de dag van de verrijzenis en de opstanding komt.

Ziedaar geliefden, is het nu niet werkelijk waar, dat ons leven of onze inwoning maar een korte tijd duurt, en dat God erover beschikt? Deze dingen moet een mens overdenken. In alle omstandigheden die God hem laat beleven, mag hij daar niet onwetend in zijn. Zulke dingen moet hij in zijn gedachten bewaren en ze zolang hij leeft steeds overdenken. Voor dat overdenken hebben wij nu de gelegenheid. Zoals God het jaar met deze dag afscheid laat nemen, zo laat Hij ons ook zien dat ieder van ons eens afscheid zal moeten nemen van de wereld; en wie weet binnen welke korte tijd!

Wie dat op de bodem van zijn hart bewaart, verliest de werkelijkheid hiervan echter wel eens wat uit het oog; die is wel eens uit zijn gedachten. Maar daarna komt hij met deze koning David weer terug en valt op zijn knieën voor God. Hij zegt: ‘HEERE! maak mij bekend mijn einde, en welke de maat van mijn dagen is; dat ik weet hoe vergankelijk ik ben. Zie, Gij hebt mijn dagen een handbreed gesteld, en mijn leeftijd is als niets voor U; immers is een ieder mens, hoe vast hij staat, enkel ijdelheid. Sela. Immers wandelt de mens als in een beeld, immers woelen zij ijdel; men brengt bijeen, en men weet niet, wie het naar zich nemen zal.’

Wij hebben getracht voor de gemeente in de loop van dit jaar een preekstof onder de aandacht te brengen, waarvan wij meenden dat die nuttig en dienstbaar was. Dat was namelijk toen wij aantoonde hoe God met ons getwist heeft door ernstige hitte en droogte, waardoor mensen en beesten als afgemat werden, en hoe God het land daaronder heeft doen zuchten. Toen brachten wij onder uw aandacht hoe de grote God in de hemel de pijlen van de pest geschoten heeft te midden van de kudden runderen. Daardoor raakten die beesten zo besmet dat ze liepen te waggelen en vielen in heel onze provincie en alle eilanden. Al de eilanden heeft God met die plaag bezocht. Daarna heeft God met ons getwist door vele ziekten; en dat houdt nog niet op. Wij hebben toen voor u gepreekt over een ziek en godvrezend persoon en hoe hij zich gedroeg. Daarna stelden wij u een ziek en goddeloos persoon voor, en hoe hij zich opstelde. Vervolgens preekten we over een godvrezend persoon die uit zijn ziekte mocht opstaan, en lieten u zien hoe hij in zijn handel en wandel met God omging. Daarna toonden wij de gedragingen van een goddeloos persoon die van zijn ziekte herstelde. Dat was de laatste preekstof, die wij hierover met de gemeente behandelden.

Nu zijn er onder ons die niet ziek zijn geweest; zullen zij die God wellicht al enige jaren gespaard heeft, niet het een en ander moeten overdenken? Omdat het jaar op deze dag eindigt,

dachten wij nu eens te kijken naar een gezond mens, hoe deze zich dient te gedragen. God heeft u gespaard, Hij heeft u geen bittere kelk ingeschonken; het is uw plicht evenals deze koning David te handelen. Hebt u zó voor God gestaan met een indruk van uw einde? 'Immers is een ieder mens, hoe vast hij staat, enkel ijdelheid.' In Handelingen 12:23 wordt verteld dat koning Herodes op zijn troon zat en zich liet toeroepen: 'Een stem Gods, en niet eens mensen!' Hij liet het zich aanleunen. Wij lezen in Psalm 82 dat God van de overheden zegt: 'Ik heb wel gezegd: Gij zijt goden; en gij zijt allen kinderen van de Allerhoogste; nochtans zult gij sterven als een mens; en als een van de vorsten zult gij vallen' (vers 6-7). Koning David dacht hier liever aan het laatste dan aan het eerste. Wat een verschil was dat met de Farao! David wil er niet aan denken dat de koningen en hovelingen als goden op de aarde zijn, maar dat zij zullen sterven als mensen. Hij buigt zich voor God en zegt: 'HEERE! maak mij bekend mijn einde, en welke de maat van mijn dagen is; dat ik weet hoe vergankelijk ik ben.'

Wie is het die dit bidt? Het is koning David, de liefelijke in de psalmen van Israël. Hij had dit lied gemaakt, zodat hij er de auteur van was. Dat staat in het eerste vers: 'Een psalm van David, voor de opperzangmeester, voor Jeduthun.' De psalm mocht niet verborgen blijven, maar David geeft hem aan de opperzangmeester, voor Jeduthun, opdat deze hem overal bekend zou maken. Wat bewoog de koning om deze psalm te maken? Hij was in ellendige en smartelijke omstandigheden die hem terneer drukten, zodat hij op de vlucht was voor die jongeman, Absalom. Bij die gelegenheid heeft David dit lied gedicht. Hij was werkelijk een man die veel smartelijke ervaringen had, hetzij door Absalom of door anderen.

David maakte deze psalm en toonde daarbij in het tweede vers aan dat er mensen waren die op hem letten, op zijn daden en op zijn spreken. Zo gaat dat als er opstanden zijn; dan hebben de betrokkenen een verspieder. Daarop zegt hij: 'Ik zal mijn wegen bewaren, dat ik niet zondige met mijn tong; ik zal mijn mond met een breidel bewaren, terwijl de goddeloze nog tegenover mij is.'

In het derde vers was hij echter al te voorzichtig, want hij zweeg van het goede. David zegt als het ware: 'Ik sprak geen goed en geen kwaad, maar daarin handelde ik niet goed. Daardoor werd mijn smart verzaagd.' In het vierde vers wordt daar nader op ingegaan. David zegt dat zijn geweten geprikkeld werd, want God verborg Zijn aangezicht voor hem. 'Ach, mijn hart werd zo heet, ik spande mij in om te zwijgen, maar ik kon niet.' Het Woord van God werd als een vuur in zijn binnenste, zoals dat ook van Jeremia gezegd wordt in hoofdstuk 20 (vers 9). Toen sprak hij met zijn tong. Wat sprak hij? Hij bad tot de HEERE. Wat bad hij? 'HEERE, maak mij bekend mijn einde, en wat een vergankelijk en sterfelijk mens ik ben. Ik moet naar de eeuwigheid, mijn einde is wellicht heel nabij. Waarom ben ik zo ontsteld, grote God, dat mensen tegen mij in opstand komen! Hun doen en laten stelt immers niets voor. En U hebt mijn dagen een handbreed gesteld.'

Daarop komt hij tot het achtste vers, en zegt dan: 'Allerliefste Heere, menselijke macht stelt niets voor, mijn hoop is op U.' In het negende vers zegt hij: 'Ik heb U zo slecht gediend, ik heb zo gezondigd, maar ik voel dat het mij tot een last is; verlos mij van al mijn overtredingen, en stel mij niet tot een smaad voor de dwaas. Daarna zegt hij in het tiende vers: 'Ik zwijg, ik heb het er zo slecht afgebracht. Ik zal mijn mond niet opendoen, want U hebt het gedaan.' Vervolgens zegt hij in het elfde, twaalfde en dertiende vers: 'Ik mag wel bidden: Neem Uw plaag van op mij weg. Daar schrei en kerm ik om. Ik ben bezweken onder de bestraffing van Uw hand.' 'Kastijdt Gij iemand met straffen om de ongerechtigheid, zo doet Gij zijn bevaligheid smelten als een mot; immers is een ieder mens ijdelheid. Sela. Hoor, HEERE! mijn gebed, en neem mijn geroep ter ore; zwijg niet tot mijn tranen; want ik ben een vreemdeling bij U, een bijwoner, gelijk al mijn vaders.' In het laatste vers zegt hij: 'De kwade dagen zijn al zo veel geweest; laat ik ook de goede mogen hebben. Wend U van mij af, dat ik mij verkwikke, eer dat ik heenga, en ik hier niet meer ben.'

Dat is de korte inhoud van deze heerlijke psalm, waaruit wij u drie verzen hebben voorgelezen.

Nu zullen wij slechts het vijfde vers voor u trachten te behandelen. Daarin komt het volgende naar voren:

1. De man weet iets. Wat weet hij? Dat zijn dagen een maat hebben en dat zij een einde zullen hebben.
2. De man weet iets niet, en daar bidt hij om. Hij wil het weten: 'HEERE! maak mij bekend mijn einde, en welke de maat van mijn dagen is.'
3. Ten laatste zien wij het doel van zijn bidden: Heere, als ik dat weet, laat ik dan bemoedigd alle hindernissen dragen. Ik ben zo vergankelijk en zal toch binnenkort van al de moeite af zijn. Dan mag ik genieten van alles wat mij gelukkig kan maken.

1.

Wat het eerste aangaat, David had *dagen*: de dagen van een mens; dat is zijn levenstijd. Wij zullen nu niet alles ophalen, wat voor dagen de Schrift allemaal meldt. Het leven van een mens vergelijkt God bij *dagen*; en dat is heel liefelijk. Waarom wordt het leven van een mens bij dagen vergeleken?

In de eerste plaats omdat een dag niet heel lang is. In Joh. 11:9 staat: 'Zijn er niet twaalf uren in de dag?' Twaalf uren is heel kort. Ons leven is zoals een dag van twaalf uren. In de eerste wereld – vóór de zondvloed – werd men negenhonderd jaar oud en méér. In de tijd daarna kwam men tot zeshonderd jaar, vervolgens tot vierhonderd, daarna tot tweehonderd, en ten slotte heeft God de leeftijd gesteld op zeventig of tachtig jaar, wat minder of wat meer, al naar gelang een sterk mens tijd van leven krijgt, Psalm 90. Men mag met recht zeggen dat het een korte tijd is, dat de mens leeft. In Job 14:1 staat: 'De mens, van een vrouw geboren, is kort van dagen, en zat van onrust.' Jakob zei: 'Weinig en kwaad zijn de dagen der jaren van mijn leven geweest,' Gen. 47:9.

Waarom wordt ons leven bij dagen vergeleken? Omdat een dag zo snel voorbijgaat; ze staat niet stil. Zo is het met het leven van de mens; het gaat zo snel voort. Het staat niet stil vanaf zijn geboorte; het staat alleen maar stil als er een wonder van God gebeurt, Jes. 38. Anders gaat het zo zijn eigen gang.

Een dag staat niet alleen niet stil, maar heeft ook een snel verloop. Zo is het met het leven van de mens ook: het gaat maar door als een jachtschip; het is als een rook, als een gedachte, als een pijn, als een weversspoel, als een herdershut, als een wind, zo'n lichte vogel. Ons leven is als een pijn, het vliegt daarheen.

Nogmaals, de dag is een onzekere tijd: wij zijn van geen enkele dag zeker. Als wij de ene dag leven, is het niet zeker of wij de volgende zullen krijgen. Het zou niet vreemd zijn, als het u ging als de mensen uit Sodom: de ene dag leefden ze, en de volgende werden ze gedood door het vuur van de hemel. Het zou niet vreemd zijn, als u op een zeker moment uit uw huis gaat en er niet weer in terugkomt. Er zou niets vreemds met u gebeuren, als het u vergaat als Ananias en Saffira: zij verlieten hun huis en werden vanuit een vreemd huis naar hun graf gedragen. U zou de eerste niet zijn, die sterft met het vlees tussen de tanden en het brood in de mond. U zou de eerste niet zijn, die onderweg zeer plotseling aan uw einde komt. U zou de eerste niet zijn, als u sterft, en met vloeken, met laster en met leugentaal in de hel valt.

Ons leven is niet alleen vluchtig, kort en onzeker, maar ook is het waar dat niemand zich op de dag van morgen kan beroemen. Als hij die beleeft, weet hij niet welke ellende, moeite en verdriet hij op zijn weg zal tegenkomen. Hij weet niet wat de dag op een later tijdstip met zich mee zal brengen. Zo is het gelegen met het leven van de mens! Wat een verdriet ondergaat de mens tijdens zijn leven! De ene keer eet de nijd hem als het ware op, dan weer moet hij in het bloedige zweet van zijn aangezicht werken, en een volgende keer wordt hij onderdrukt en

tegenstaan, zodat hij veel moeite en verdriet heeft. Het eerste stemgeluid dat de mens laat horen als hij ter wereld komt, is huilen, en het is dikwijls ook zijn laatste geluid. In de hemel is alleen maar vreugde, in de hel is alleen maar droefheid, maar op de wereld gaan zuur en zoet samen. Maar de kwade dagen zijn dikwijls het talrijkst in het leven van een mens. Hij komt door zijn geboorte met smart op de wereld, hij raakt met veel moeite en zorg door de wereld, en hij gaat met veel zuchten, met worstelingen en met droefheid uit de wereld. Dan moet hij worstelen met de laatste vijand, de dood.

De dagen zijn niet alleen met droefheid gevuld, maar op de dag volgt zeer zeker de nacht (of het moet door een wonder van God anders zijn). Elke dag krijgt zijn nacht. Zo is het ook met het leven van de mens: ieder krijgt zijn nacht. De een heeft een lange zomerse dag, en de andere een lange winterse nacht in de dood. Wie is er, die niet moet zeggen: 'Ik ga heden in de weg der ganse aarde?' (Joz. 23:14). Er staat van Jozua, dat hij honderdentien jaar oud was, Joz. 24:29. Het is een wonder van God, als er iemand is die niet sterft, zoals Henoch en Elia, die door een wonder van God naar de hemel zijn gegaan zijn en levend bleven. Alleen met hen die op de laatste dag van de wereld zullen leven, zullen op een bepaald punt in de tijd veranderd worden, van sterfelijk onsterfelijk, 1 Kor. 15:52.

De dagen hebben een bepaling; zo is het ook met het leven van de mens, zegt de koning. Hij zegt: 'U, o God, hebt mij de maat van mijn dagen gesteld, een zeker tijdperk. Job sprak over de mens tot God: 'Daar zijn dagen bestemd zijn, het getal zijner maanden bij U is, en Gij zijn bepalingen gemaakt hebt, die hij niet overgaan zal', hoofdstuk 14:5. Ach Heere, wil de koning zeggen, U hebt mijn dagen bepaald, U hebt ze afgebakend. In Genesis 6 lezen wij: 'Zijn dagen' – die de mensen zullen hebben om zich te bekeren vóór de vloed – 'zullen zijn honderdtwintig jaren', vers 3. God zei eens: 'De ongerechtigheid der Amoriëten is tot nog toe niet volkomen', Gen. 15:16. Tegen Abraham zei God: 'Uw zaad zal vierhonderd jaar verdrukt worden; als die bepaalde tijd ten einde loopt, zal Ik hen weer verlossen' (Gen. 15:13-16). Aan het einde van de zomer, als het koren rijp is, moet het worden gemaaid en in de schuren verzameld. Zo is het met het leven van de mens: als zijn leven beëindigd is, moet hij naar het graf. Volgens Jer. 28:16 zei God tegen Hananja: 'Dit jaar zult gij sterven'; en zo gebeurde: 'Alzo stierf de profeet Hananja in datzelfde jaar, in de zevende maand.' Dat was zijn afgemeten tijd, zijn bestemde tijd, die de HEERE in Zijn macht gesteld had. Als dat ogenblik komt, is de grens en de maat van onze dagen bereikt.

Nogmaals, koning David had een besef van de maat van zijn dagen; en hij wilde dat anderen dit ook hadden wat hun einde betrof. In Ezechiël 7:2-3 staat: 'Het einde is er, het einde is gekomen (...). Nu is het einde over u.' Zo wilde de koning dat elk mens ook zou zeggen: 'Nu is het einde.' 'Het einde aller dingen is nabij', zegt Petrus in 1 Petrus 4:7; ook het einde van heel de wereld, als 'de elementen branden zullen en vergaan', 2 Petrus 3:10. Als iemand sterft, zegt men: 'Daar is nu het einde van die mens.' In Deuteronomium 32 zei God: 'O, dat zij wijs waren; zij zouden dit vernemen, zij zouden op hun einde merken', vers 29. Voor elk mens, wie hij ook is, komt er een einde aan zijn dagen; voor een sterke Goliath, een sterke Simson en ook voor een zwakke David. Voor Farao kwam er een einde, evenals voor de kinderen die hij vermoord en omgebracht had. Zo zei de koning: 'O God, er komt een einde aan mij.' Dat wist de koning, en hij smeekte om wat hij niet wist: 'HEERE! maak mij bekend mijn einde, en welke de maat van mijn dagen is; dat ik weet hoe vergankelijk ik ben.'

2.

David wendt zich tot de HEERE. Hij wist wel dat dit onderwijs op geen enkele hoge of lage school te krijgen is. De allergeleerdste weet daar niet van; daar is men onkundig in. Mozes, die als een vondeling in de rivier gelegd was, er door de prinses was uitgehaald, en aan het hof van Farao was opgevoed – hij moet bekennen dat dit op geen enkele hogeschool te leren

was, toen hij in zijn gebed tot God zei: 'Leer ons also onze dagen tellen, dat wij een wijs hart bekomen,' Psalm 90:12. Koning David en Mozes wendden zich tot de Allerhoogste, die aanbiddenswaardige en vrijmachtige HEERE Die de macht heeft over ieder van ons. Tot Hem wendt de koning zich; hij zegt: 'HEERE, eeuwige, grote, vrijmachtige en allerhoogste God, het is U bekend, maar mij onbekend.' Het is of hij zeggen wilde: 'Mijn God, die dwaze jongen, Absalom, en anderen maken het mij zo bang; hoe zal het nog met mij aflopen? Mijn eigen kind jaagt ernaar om zijn handen in het bloed van zijn vader te wassen; zal het hem gelukken? Hebben Uw toezeggingen dan een einde? Houdt Uw trouw op? Hier ga ik nu met een benauwd hart. U hebt Uw knecht zo veel zaken onthuld; ach, ik wil zo gaarne weten hoe het zal aflopen, of het mijn dwaas kind gelukken zal, of ik omkomen zal!'

Zo was David eens in Kehila en vroeg toen aan de HEERE: 'Zullen de burgers van Kehila mij in zijn hand overgeven?' (1 Sam. 23:11) Hier luidt het: 'HEERE, zult U mij overgeven in de hand van Absalom? HEERE, maak mij toch mijn einde bekend.'

U zult zeggen: 'Wat is dat voor een bidden? Past dat de koning?' Deed hij het uit nieuwsgierigheid? Nee, daar ging het de man helemaal niet om. Of was de koning dan als de natuurkundigen uit de heidenwereld, die uit de sterren in de lucht of uit de trekken in de hand of in het gezicht veel dingen wisten te voorspellen? Bad de koning dat hij dat ook zou kunnen doen? Nee, zo was hij niet. Of was hij als een Saul, die naar de duivel toe ging? Nee, zo'n drang was er niet in zijn hart. Wat wil de koning dan zeggen, als hij zegt: 'Maak mij mijn einde bekend'? Wilde hij dan de dingen weten die God in Zijn eigen macht gesteld heeft? Wilde hij de diepten van God peilen? Wilde hij de geheimen van God weten? Wilde hij inzien in het boek van de dood en in het boek dat ten leven is, dat niemand weet dan God? Wilde hij er de zegels afhaken? Of is het een erkenning dat hij zorgeloos was en helemaal niet aan de dood gedacht heeft? Of geeft het aan dat hij het wel geweten heeft, maar dat het wat uit zijn gedachten was gegaan, door al de gebeurtenissen die hij meemaakte?

Of denkt u, dat er altijd een levende herinnering is als men van een bepaalde zaak afweet? En denkt u dat men niet mag bidden om een bepaalde zaak die men kent, nog beter te leren kennen? Noach en Lot kenden de zonde van dronkenschap wel; zij wisten wel dat het zonde was! David wist wel dat doodslag en overspel zonde waren. Petrus wist wel dat een verloochening een zondige daad is. En David wist wel van de hoogmoed dat dit zonde was.

Waarom zegt de koning dan: 'Maak mij mijn einde bekend'? Ik wil het voor u duidelijk maken. Wel, David wil zeggen: 'Al weet ik hoe vergankelijk ik ben en dat U aan mijn dagen paal en perk gesteld hebt, en al ben ik daar niet zorgeloos over, ik heb daarvan echter niet altijd een goede en levendige indruk, een goede gestalte die ik behoor te hebben om aan mijn einde te denken.

David wil dus als het ware het volgende zeggen.

Allerliefste HEERE, ik heb in mijn hart een diepe indruk dat ik zal sterven, dat ik zal moeten scheiden van mijn troon, van de regering en de hovelingen, van mijn vrouwen en kinderen. De oude Izak zei in Genesis 27:2: 'Ik ben oud geworden, ik ga sterven, ik weet de dag van mijn dood niet.' Zo is het met David ook: HEERE, ik heb een indruk dat ik een sterfelijk mens ben, dat ik van mijn regering en van alles afstand moet doen.

Allerliefste HEERE, ik belijd het: het weegt niet altijd zo op mijn hart als het moest. Er zijn zoveel gebeurtenissen en voorvallen, zowel in voor- als tegenspoed, waardoor ik word afgeleid.

Ik betuig voor U, dat er in dit leven niets is wat ik liever zou overdenken. Maar hoe zal ik tot dat grote en genadevolle geschenk komen, als u het mij niet geeft? Nu eens mis ik het en dan weer bezit ik het. O God, ik wilde dat ik zo gesteld was, dat ik er altijd aan dacht. Verenig toch mijn hart tot de vreze van Uw Naam, zegt hij (vgl. Psalm 86:11).

U zult zeggen: Wel, David, vreest u dan de HEERE niet? Ja, zei hij, dan eens vrees ik U, en dan weer niet. Zo is het hier ook: ik wilde dat ik niet uit- of inging en dat er geen dag was zonder eraan te denken. Ik wilde wel weken en maanden hebben zonder daarvan te worden afgeleid. Ik zou het een grote genade vinden als ik het altijd bij mij had. Maak het mij daarom toch bekend. Als U dat niet doet, dat ik er dan toch maar een beschouwende kennis van mocht hebben. Maar ik wilde dat U het mij laat kennen met een kennis die het hart raakt.

Lieve mensen, ook al dachten u en ik elke dag aan ons sterven, wat zou dat betekenen als wij de beoefening ervan niet in praktijk brachten? Er was een koning, die er ook wel voor voelde om deze bespiegelingen omtrent de dood te koesteren. Daarom gaf hij zijn hovelingen bevel hem elke morgen te begroeten en te zeggen: 'Philippus, denk eraan dat u een mens bent.' Hij wilde hebben dat zij niets tegen hem zouden zeggen dan dat ene: 'Denk eraan dat u een mens bent.' Maar toch was de praktijk van zijn leven er niet naar. Stel dat u dat ook eens zei, ouders tegen uw kinderen, en kinderen tegen jullie ouders: 'Als u mij elke dag groet, zeg dan: Denk eraan dat u een mens bent.' Maar als uw levenshouding en de praktijk van uw leven er niet naar is, wat zou dat dan betekenen?

Als u echter in een godvrezend gebed tot God zegt: 'Maak mij toch mijn einde bekend', wat zegt u dan? Dit: 'Heere, maak het mij toch bekend, opdat ik mijn bekering zal zoeken als ik niet bekeerd ben, en opdat ik de bekering mag voortzetten, als ik bekeerd ben. Laat mij hierdoor tot onderzoek en kennis van mijn staat mogen komen, opdat ik, als er nog een schadelijke weg bij mij is, daarvan mag wijken. Breng mij toch van die weg af! U hebt er immers geen lust in, dat ik sterf. Laat daarom de genade die u me bewijst, ware genade mogen zijn. Zeg het mij eens; er is immers geen schadelijke weg bij U! En niet alleen dat, maar laat het een geoffende kennis zijn, die mij losmaakt van alle schepselen, en die mij voor eeuwig losmaakt van de zonden. Laat ik door het geloof de toevlucht tot de Middelaar mogen nemen en zó een Zoar en een ark tot behoud zoeken vóórdát ik afscheid moet nemen van de schepselen. Nogmaals, laat ik mijn tijd toch goed besteden voor het enige nodige; laat ik mijn tijd niet verslapen! Hoe droevig liep het af met de dwaze maagden: zij hadden hun tijd verslapen, en toen zij wakker werden, was er niets meer aan te doen! Heere, laat ik mij toch niet verslapen! Dat is het zuchten van mijn hart. Mijn tijd is haast ten einde; de Heere zal spoedig komen. De huur van het huurhuis zal opgezegd worden. Mijn nieren verlangen zeer in mijn schoot', Job 19:27. Wat zegt u, is dat nu zo verkeerd gebeden? Hoe vreemd het eerst mag lijken, is het niet een mooi gebed? Geef, HEERE, dat ik een wijs hart mag hebben, dat ik zo op U wachten en naar U verlangen mag om afscheid van alles te nemen, en dat ik mij gereedmaak voor mijn vertrek.

3.

Nu geeft David zijn bedoeling aan: 'dat ik weet hoe vergankelijk ik ben'. Als mij iets overkomt, zal ik denken: ik ben immers zó vergankelijk! Dan behoef ik mij niet al te ongerust te maken en ook behoef ik mij niet te verblijden. Dan mag ik denken: binnen een korte tijd ben ik alles kwijt wat mij verdriet doet, en heb ik alles wat mij blijdschap kan geven. Ach HEERE, laat ik toch weten, hoe vergankelijk ik ben, hoewel het niet in woorden is uit te drukken. Dan komt de Heere, en Hij snijdt mensen af op het eerste, het derde, het zesde uur, op het negende, het elfde en het laatste uur. Het is niet in woorden uit te drukken, hoe vergankelijk een mens is: hij is als een grasje en als een bloemetje. 'De dagen des mensen zijn als het gras, gelijk een bloem des velds, alzo bloeit hij. Als de wind daarover gegaan is, zo is zij niet meer, en haar plaats kent haar niet meer', Psalm 103:15-16. Het leven van de mens is als een bloemetje: er komt iemand en die snijdt het af. Het is als een luchtbel op het water: als u het maar even aanraakt, is het gebarsten. Het is als de bladeren aan een boom in de herfst: het ene na het andere blad valt af. Het leven is als bomen in een tuin, die volop in bloei staan: u ziet de

bloesemblaadjes de hele tuin door dwarrelen. Het leven is net als de rijpe vruchten aan een boom: de meeste vallen ervan af.

Ik kan dat alles niet onder woorden brengen, allerliefste HEERE. Daarom bid ik U: Leer mij zien, hoe vergankelijk ik ben. Hier loop ik nu; het wordt mij benauwd gemaakt door mijn kind Absalom en door anderen. Laat ik mij ermee troosten dat de dagen van mijn onderdrukking spoedig ten einde zullen zijn, en daarmee zal er een eind komen aan alles wat mij ooit verdriet heeft gedaan.

Wat zal er dan allemaal eindigen? De lichamelijke zwakheden! Het zwakke lichaam zal ophouden te bestaan: het lichaam dat dikwijls zo veeleisend was en dan een grote last voor me betekende; het lichaam dat zo lusteloos was en dikwijls niet wilde meegaan naar de kerk. Bovendien zullen dan alle verdriet en alle zorgen en moeiten ophouden: zorgen over de kerk, het vaderland, het huisgezin en het beroep; moeiten voor de ziel en voor het lichaam; allemaal moeite en zorg waardoor ik zo dikwijls niet kon slapen. Er zal een einde komen aan dat zondige lichaam, dat lichaam van de zonde en van de dood, Rom. 6:6 en 7:24. Dan zal ik in eeuwigheid niet meer zondigen. Ach, ik ben zo vergankelijk, waarom ben ik toch zo ontsteld? Ik zal spoedig voor altijd bij de Heere zijn, waar allerlei kruis, waar alle strijd en waar alle valsheid zullen ophouden. Daar zal geen duivel meer als een briesende leeuw rondom mij gaan om mij te verslinden, 1 Petrus 5:8. Dan zal ik dit alles te boven zijn: al die keren dat Gods aangezicht voor mij verborgen was, al die bestrijdingen, alles wat ik hier heb meegemaakt, alle duisternissen. Ach HEERE, laat ik dan moed houden!

Ja, dan zal ik gaan genieten van alles wat mij eeuwig blijdschap kan geven. En wat is dat? Dan zal ik gaan genieten van de kennis van een Drie-enige God. Dan zal ik genieten van de kennis van heel de Bijbel. Dan zal ik genieten van de kennis van Gods voorzienigheid over mij, die dikwijls zo vreemd leek. Dan zal ik genieten van de nabijheid van God, die mij hier op aarde ook al menigmaal vertroostte, en van de nabijheid van de Heere Jezus, die goede Borg, die Koning en Middelaar van Zijn Kerk. Daar zal ik genieten van een gezelschap, waarvoor ik mij in mijn spreken niet meer behoef in te houden, want wij zullen dezelfde bedoeling hebben: God eeuwig verheerlijken! Laat ik het daarom maar wat verdragen dat ik zo vergankelijk ben, en vol goede moed zijn.

Zo is dit vijfde vers voor u uitgelegd.

Toepassing

Nu hebben wij een tweetal vragen aan u: wie neemt op goede wijze afscheid van het oude jaar, en wie begint en verwelkomt op goede wijze het nieuwe jaar? Wie op zijn knieën valt en zegt: 'Mijn God, maak mij toch mijn einde bekend, en wat de maat is van mijn dagen; dat ik weet hoe vergankelijk ik ben' – die beëindigt het goed. Zo iemand zal morgen ook zo het nieuwe jaar beginnen en verwelkomen.

Hoe is het met u? Zegt u: 'Ik durf over de dood niets te horen?' U zou de eerste niet zijn, die niet in de kerk durft te komen, omdat er over de dood gepreekt wordt. Misschien zitten of staan er hier wel, die zeggen: 'Had ik het geweten, dan was ik weggebleven.' 'Dat hebt u goed geraden', zult u zeggen, 'had ik het geweten dat u over de dood zou preken, dan was ik hier niet gekomen.' Wij kunnen het van uw gezicht aflezen dat u zegt: 'Wat een vermoeidheid', Mal. 1:13. Wij kunnen het van uw gezicht aflezen dat u zegt: 'Aangaande dat woord, wij zullen naar u niet horen', vgl. Jer. 44:16. Misschien zitten of staan er hier wel, die zeggen: 'Ik beef als ik aan mijn einde denk.' Maar moeten wij het daarom laten hierover te spreken – omdat u ervan beeft? Zal de dood daardoor soms langer wegblijven? Denkt u dat God de zon zal doen stilstaan of achteruitgaan, omdat u beeft als u daaraan denkt? De dood blijft daarom heus niet achter.

Wij zijn bang dat hier mensen zitten of staan, die denken en zeggen: 'Ja, mijn einde is nog ver weg, de maat van mijn leven is nog ruim genoeg. Ik heb nogal wat leven en gezondheid in

mijn lijf, nog volop melk in mijn melkvaten¹, en mijn beenderen zijn nog vol merg. Ik dank God dat ik niet behoer tot al die afgaande mannen of vrouwen. Ik lijd niet aan niersteen, ik heb geen jicht en ben niet zwak. Mijn leven zal beslist nog wel een poosje duren.’

Wij hebben een woord tot u te zeggen: ‘Mens, wie de dood het verst uit zijn gedachten bant, is er dikwijls het meest dichtbij. Als er hier zo iemand zit, die de dood zo v er mogelijk weg schuift, dan is die er meestal heel dichtbij. In Lukas 12 lezen we van zo iemand: ‘Mijn ziel’, zei hij, ‘u hebt veel goederen, die opgelegd zijn voor vele jaren; neem rust, eet, drink, wees vrolijk. Gebruik uw goederen met blijdschap.’ Maar och arme! ‘In deze nacht’, zei de Heere, ‘zal men uw ziel van u afeisen’ (vers 19-20). In het vervolg van dat hoofdstuk zei de Heere: ‘U weet van geen uur en tijd; in welk uur u het niet meent, zal de Zoon des mensen komen’ (vers 40). Wij hebben laatst gesproken over het opmerkelijke feit dat de achtendertigjarige zieke menig gezond mens overleefde! Hoe opmerkelijk is dat! Lea met haar tere ogen, een zwak mens, overleefde Rachel, die een flinke vrouw was. Zo zal het misschien ook met u gaan. Ik smeed u, zeg toch niet: ‘Ik ben lichamenlijk sterk genoeg.’ Ik ben van mening dat de dood heel dichtbij is voor wie zoiets zegt.

Hoe velen zijn er die in hun gebed liever het gebed van Hizk a bidden om nog vijftien jaar te mogen leven dan dit gebed van David: ‘Maak mij mijn einde bekend.’ Als zij bidden, gaat het altijd om n og een jaar uitstel, en n og een jaar, totdat hij oud en grijs zal zijn.

Ja, als zij dit gebed al bidden, is het niet te doen om hun eigen einde, maar om het einde van een ander te kennen. Een kind kan om de dood van zijn ouders vragen, en een vriend om die van zijn vriend. ‘Ach God’, zegt zo iemand, ‘laat die mens maar sterven.’ Maar dat is vanuit zondige motieven, zoals bij Absalom. De Absaloms zijn nog niet allemaal dood zoals die ene die aan de eik is blijven hangen. Menig dwaas kind bidt om de dood van zijn ouders. En sterven zij niet, dan doen zij hun zo’n groot verdriet aan, dat ze hun grauwe haren met droefheid in het graf doen neerdalen.

Een ander zegt: ‘Ik denk dikwijls aan mijn einde.’ Ik stel het maar algemeen; we moeten allemaal sterven, velen zijn met ons dit jaar begonnen, maar zij zullen het niet allen met ons be indigen. Van hen liggen er al velen in deze kerk onder de zerken en op andere plaatsen. Het is waar: er zijn er velen die met u dit jaar met vreugde begonnen, die nu al in de eeuwigheid zijn, en het zal mogelijk welhaast uw beurt zijn.

Hoe kort ons leven ook is, velen korten het nog in. Zij zijn er de oorzaak van dat ze als het ware hun dagen niet tot op de helft volbrengen, de een door nijd, de ander door toorn, weer een ander door onmatigheid in zijn eten en door dronkenschap, en dan weer iemand door nieuwsgierigheid. Zo brengen zij hun dagen niet tot op de helft evenals een Saul, een Judas, en een Achit fel. Wat had Absalom naar het zich liet aanzien nog lang kunnen blijven leven, als hij niet aan de boom was blijven hangen!

Ach, hoe velen zijn er die zeggen: ‘Ik denk aan de dood, ik zal sterven, en ik moet het wellicht binnenkort doen, maar dan ben ik overstelpt van droefheid!’ Het vergaat ons min of meer als die Perzische koning, die een machtig en ontzagwekkend leger had: hij lag daar in de vlakke, hij sloeg zijn oog op het leger, dat ongeveer zestienduizend man sterk was, en begon toen plotseling te huilen. Men vroeg hem waarom hij zo huilde. ‘Mij schoot te binnen’, zei hij, ‘dat binnen honderd jaar er niet  en meer zijn zal van heel dit leger.’

Waarde luisteraars, wij denken hetzelfde: over honderd jaar en nog minder zal er niemand meer zijn van allen die zich nu hier bevinden. De oudsten zullen wellicht geen veertig jaar meer hebben. En zo zullen wij allen, de een voor en de ander na, afvallen zoals de bladeren in de herfst.

¹ Smytegelt zal daarmee bedoelen dat hij nog levenskracht genoeg heeft. Hertaler.

Heeft droefheid uw hart bevangen, als wij dit zeggen? Dan denken we dat dit een teken is, dat het van binnen niet al te goed met u gesteld is.

Weer een ander zegt: 'Ik bid dit gebed van David en Mozes elke dag, ik vergeet het nooit.' Maar zorgt u dan ook wel voor uw einde? 'Ja', zult u zeggen, 'ik bereid mij voor op de dood.' Waarmee? Wat de gewone dingen betreft, wellicht. En dat uw testament goed verzorgd is, opdat uw weduwe en de wezen die u achterlaat, na uw dood geen zorgen hebben. Maar uw geestelijke en eeuwige toestand – daar zorgt u misschien niet voor. Er zijn er hier, die ziek geweest zijn; u wist alles goed te regelen, behalve de zaak van uw ziel. Men kan over alles zo tevreden zijn, en dan zegt men: 'Ik ben een ijverige man of een ijverige vrouw geweest; daar zal ik God geen rekenschap van moeten geven. Maar zeg mij eens, mensen, bent u bekeerd? Daar had u geen kennis van, en daar had u geen tijd voor, want u had teveel te doen. Moet u dan zo naakt voor God verschijnen, zonder al de inbeeldingen die u gehad hebt? Ach, wat zult u dan gaan doen? O, dan zult u jammeren.

Zegt u: over wat?

Wel, zoals de Israëlieten deden toen zij in de woestijn waren. 'Wij gedenken heden', zeiden ze, 'aan de vissen, die wij in Egypte om niet aten; aan de komkommers, en aan de pompoe-
nen, en aan het look, en aan de ajuinen, en aan het knoflook', Num. 11:5. Zij dachten er met verdriet aan, hoe ze bij de vleespotten zaten, en hoe ze tot verzadiging brood aten, toen zij in Egypte waren, Exod. 16:3.

Wat zult u in de hel zeggen? 'O God, ik denk nu aan de zondagen, die ik op aarde had, aan de gebeden, de aansporingen en waarschuwingen, die ik van de predikanten en de vromen kreeg. Heere, ik denk eraan, en o ontzettend, ik ben verloren en al die gedachten zijn nu waardeloos! Ik denk eraan dat ik bij mijn vleespotten ging zitten, in plaats dat ik naar de kerk ging; en dat ik dikwijls op mijn bed lag, in plaats dat ik naar de preek ging luisteren. Ik denk eraan dat ik te lui was als het tijd was om aan God te denken. Ik denk aan alle vloeken en aan alle zonden tegen mijn overtuigingen in, en dat ik de knauwen in mijn geweten verzachtte.'

Dan zal God zeggen: 'Hef nu geen geschrei aan, het is gedaan. Op hetzelfde ogenblik dat uw leven hier een einde neemt, moet u een leven beginnen van eeuwige smart.'

Lieve God, hoe vergankelijk zijn wij! Wij zullen er binnen acht dagen misschien niet meer zijn. Een beetje haar raakte vast aan de boom en doodde Absalom. Het aanraken van een door de pest besmet kled of dier kan de dood voor u betekenen. Wat bebloed slijm kan u doen stikken; één zandkorrel, één haartje kan de oorzaak van uw dood zijn. Als u uw vrienden bezoekt, kan God dat de oorzaak van uw dood doen worden.

'Als het waar is dat wij zo vergankelijk zijn', zult u zeggen, 'wie zal zich hier dan goed gedragen?' Daarmee zullen wij eindigen.

In de eerste plaats zal zo iemand een diepe indruk hebben van het feit dat het maar voor een korte tijd zal zijn dat hij met wie dan ook kan omgaan. Hij neemt steeds van iedereen afscheid, en zegt: 'Wij zullen niet lang bij elkaar zijn, het afscheid staat voor de deur.'

Zo iemand brengt ook niet alleen de laatste dag van het jaar bij God. Maar hij heeft geen enkele dag van het jaar, of hij brengt die voor God en zegt: 'Maak mij toch mijn einde bekend.' Hij laat dat een belangrijk element in zijn gebed zijn. Als hij een of twee dagen heeft zonder hierdoor ontroerd te worden, kan hij dat niet verdragen.

Weet u wie zich ook goed gedraagt? Wie zegt: 'Het is allemaal goed, ik heb het een en ander, het meest nodige, in mijn huis. Er ontbreekt mij echt niets, maar dit alles baat mij niet, als ik niet bekeerd ben, als ik God niet tot mijn Vriend heb; dat is het ene ding dat nodig is.' U zult geen schipper de touwen los zien maken, of hij moet eerst goed van alles voorzien zijn. 'Ach',

zegt zo iemand, 'laat ik door herschepping Uw beeld, Heere, in mij hebben! Laat ik het geloof in de Heere Jezus hebben! Laat ik Uw Geest in mijn hart hebben.'

Ook diegene gedraagt zich goed, die er heel dikwijls werk van maakt om zijn hart te onderzoeken. Hij vraagt zich af: 'Is het werk van God duidelijk in mijn leven? Proef mij, HEERE, en toets mij. Zijn de gronden waarop ik bouw nog wel levend en krachtig aanwezig in mijn hart, zodat ik mag weten wedergeboren en geroepen te zijn? Het zou op het doodsbed anders weleens kunnen stormen.'

Ten slotte: iemand gedraagt zich goed, die zegt: 'Of ik kort of lang leef, ik moet mijn tijd uitkopen, ik moet voorzichtig wandelen en oprecht leven', verg. Ef. 5:15-16. Dat zeiden wij afgelopen zondag vanaf deze plaats. 'Wandel voor Mijn aangezicht, en wees oprecht', zei God tegen Abram, toen Hij aan hem verscheen op negenenegentigjarige leeftijd, Gen. 17:1. Zij die zo oprecht wandelen, zullen ingaan in de vrede; 'zij zullen rusten op hun slaapsteden, een ieder, die in zijn oprechtheid gewandeld heeft', Jes. 57:2. In Psalm 37:37 staat: 'Let op de vrome, en zie naar de oprechte; want het einde van die man zal vrede zijn.'

Wel, bent u zó vergankelijk, kinderen van God, houd daarom moed, want u zult spoedig alles afleggen wat u in de wereld verdrukken kan, en genieten wat u verkwikken kan.

AMEN